

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
ФАКУЛЬТЕТ ЦИВІЛЬНОЇ ТА ГОСПОДАРСЬКОЇ ЮСТИЦІЇ
КАФЕДРА ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

**ОДЕСЬКІ ГРУДНЕВІ ЦИВІЛІСТИЧНІ ЧИТАНЯ:
ПРИВАТНЕ ПРАВО, ЯК КОНЦЕПТ
В УМОВАХ ВІЙНИ:
ЛЮДСЬКИЙ ВИМІР**

МАТЕРІАЛИ
Всеукраїнської наукової конференції

*Одеса,
12 грудня 2024 року*

Одеса
Фенікс
2024

За загальною редакцією

доктора юридичних наук, професора *Є. Харитонов*,
докторки юридичних наук, професорки *І. Давидової*

Упорядники-укладачі:

Давидова Ірина – д.ю.н., професорка кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія», професорка;

Ткаченко Катерина – лаборантка кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія».

Члени оргкомітету Всеукраїнської наукової конференції:

Андронов Ігор – д.ю.н., професор кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу НУ «Одеська юридична академія», професор;

Подцерковний Олег – д.ю.н., зав. кафедри господарського права та процесу НУ «Одеська юридична академія», професор;

Харитонов Олена – д.ю.н., зав. кафедри права інтелектуальної власності та патентної юстиції НУ «Одеська юридична академія», професорка;

Харитонов Тетяна – д.ю.н., зав. кафедри аграрного, земельного та екологічного права НУ «Одеська юридична академія», професорка;

Мінченко Райса – д.ю.н., професорка кафедри цивільного права НУ «Одеська юридична академія», професорка;

Бабич Ірина – к.ю.н., доцентка кафедри цивільного права НУ «Одеська юридична академія», доцентка;

Берназ-Лукавецька Олена – к.ю.н., доцентка кафедри цивільного права НУ «Одеська юридична академія», доцентка;

Матійко Микола – к.ю.н., доцент кафедри цивільного права НУ «Одеська юридична академія», доцент;

Орзіх Юрій – к.ю.н., доцент кафедри цивільного права НУ «Одеська юридична академія», доцент;

Шамота Олександр – асистент кафедри цивільного права НУ «Одеська юридична академія»;

Ткаченко Катерина – лаборантка кафедри цивільного права НУ «Одеська юридична академія».

Одеські грудневі цивілістичні читання: приватне право, як концепт в умовах війни: людський вимір : матеріали Всеукр. наук. конф. (Одеса, 12 груд. 2024 р.) [Електронне видання] / за заг. ред.: д.ю.н., проф. Є. Харитонов, д.ю.н., проф. І. Давидової ; НУ «Одес. юрид. академія». – Одеса : Фенікс, 2025. – 318 с. – Режим доступу:

ISBN 978-617-8430-40-5

Збірник містить матеріали доповідей з теоретичних, історичних і методологічних проблем цивільного права та процесу, господарського права і процесу, аграрного, земельного, екологічного та природоресурсового права та інших галузей приватного права, які були оприлюднені на Всеукраїнській науковій конференції 12 грудня 2024 р. в Національному університеті «Одеська юридична академія».

Збірник спрямований на ознайомлення юридичної громадськості з дослідженням науковців у сфері цивілістики і може бути корисний як у навчальному процесі, так і в науковій діяльності.

УДК 347.1 : 341.9“364”(477)

Матеріали видано за авторською редакцією.

Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники Всеукраїнської наукової конференції, їхні наукові керівники, рецензенти та структурні підрозділи вищих навчальних закладів і установ, які рекомендували ці матеріали до друку.

<i>Сомок Данійл Миколайович</i> ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДДАЛЕНОЇ БІОМЕТРИЧНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ	248
<i>Халаїм Діана Сергіївна,</i> ОСОБЛИВОСТІ СТЯГНЕННЯ ІНФЛЯЦІЙНИХ ВТРАТ ТА 3% РІЧНИХ ЗА КРЕДИТНИМИ ДОГОВОРАМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРАВОВИЙ БАЛАНС МІЖ ІНТЕРЕСАМИ КРЕДИТОРА І БОРЖНИКА	251
<i>Цупенкова Анна Олександрівна</i> СПАДКУВАННЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ.....	254

НА ПОЧАТКУ НАУКОВОГО ШЛЯХУ

ПРОБЛЕМИ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА І ПРОЦЕСУ

<i>Балик Анна Вікторівна, Іскра Єлизавета Сергіївна</i> ФОРС-МАЖОРНІ ОБСТАВИНИ ПРИ ВИКОНАННІ ГОСПОДАРСЬКИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ	258
<i>Волошенюк Олександра Юріївна,</i> ВИРІШЕННЯ СПОРІВ У БІЗНЕСІ ЧЕРЕЗ ІНСТИТУТ БІСНЕС-ОМБУДСМЕНА	262
<i>Горбик Дарина Віталіївна,</i> ТИПОВІ АРБІТРАЖІ УГОДИ, ЇХ ПРАВОВА ПРИРОДА.....	266
<i>Довгонос Іванна Юріївна, Ткаченко Владислав Артемович</i> ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ БУДІВЕЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ	270
<i>Кушнір Олександр Олександрович,</i> ОСОБЛИВОСТІ ЛІЦЕНЗУВАННЯ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ.....	274
<i>Лукашова Яна Валентинівна,</i> ЛЕГАЛІЗАЦІЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	277
<i>Родрігес Лілія Фаб'янівна,</i> РЕСУРСНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БІЗНЕСУ.....	281
<i>Соловей Анна Олегівна, Решетило Яна Сергіївна,</i> КОМБІНОВАНІ ПРОЦЕДУРИ У МІЖНАРОДНОМУ КОМЕРЦІЙНОМУ АРБІТРАЖІ	283
<i>Халаїм Діана Сергіївна,</i> ОКРЕМІ АСПЕКТИ СТИМУЛЮВАННЯ БІЗНЕСУ ЧЕРЕЗ ЦЕНТРИ ПІДТРИМКИ ПІДПРИЄМНИЦТВА «ДІЯ. БІЗНЕС»	287

Волошенюк Олександра Юрївна,
студентка I курсу магістратури
факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: к.ю.н, доцентка Будурова Г. М.

ВИРІШЕННЯ СПОРІВ У БІЗНЕСІ ЧЕРЕЗ ІНСТИТУТ БІСНЕС-ОМБУДСМЕНА

Вирішення спорів у бізнесі є однією з ключових складових стабільного розвитку підприємницької діяльності, і з кожним роком набуває все більшої значущості в сучасному економічному середовищі. Інститут бізнес-омбудсмена, як порівняно новий механізм вирішення конфліктів, пропонує альтернативу традиційному судовому процесу, надаючи підприємцям можливість швидше та ефективніше вирішувати спори без необхідності втручання судів. Аби з'ясувати ступінь його впливу на підприємців, необхідно дослідити його повноваження та напрямки роботи.

Термін «омбудсмен» означає посадову особу, яка виконує функцію нагляду за органами виконавчої влади щодо дотримання прав людини. Омбудсмен має право перевіряти діяльність державних установ, виявляти порушення прав громадян і виступати посередником у розв'язанні конфліктів між державою та її громадянами, забезпечуючи справедливе ставлення до осіб у різних ситуаціях.

Історично інститут омбудсмена, як механізм захисту прав громадян, був вперше заснований у Швеції на початку 19 ст., де на парламентського комісара покладали обов'язки контролю за виконанням законів державними та місцевими органами. [1] Успішний досвід Швеції став поштовхом для впровадження цієї моделі в інших європейських країнах після Другої світової війни, коли виникла потреба у додаткових механізмах контролю за виконавчою владою. В Україні інститут омбудсмена був запроваджений із прийняттям Конституції України 1996 року [2], проте потреба у створенні інших форм омбудсмена, зокрема, бізнес-омбудсмена стала актуальною після підписання Меморандуму про взаєморозуміння 12 травня 2014 року за участю Європейського банку реконструкції та розвитку. У документі було визначено необхідність боротьби з корупцією та несправедливою діловою практикою, що шкодить бізнес-клімату. Як результат, 26

листопада 2014 року було утворено Раду бізнес-омбудсмена через постанову Кабінету Міністрів України № 691, що забезпечило підтримку підприємців і сприяло поліпшенню бізнес-середовища в країні.

На сьогодні інститут бізнес-омбудсмена в Україні є недостатньо популярним і часто недооцінюваним, хоча він має великий потенціал стати ефективним механізмом для вирішення спорів у бізнес-сфері. Хоча бізнес-омбудсмен не має повноважень приймати обов'язкові рішення, він може надавати рекомендації органам влади щодо вирішення конфліктів. І хоча ці рекомендації не є обов'язковими для виконання, вони часто мають значний вплив на державні структури, що дозволяє зменшити бюрократичні перепони та сприяти відновленню довіри до органів державної влади [3].

Ефективний досвід у розв'язанні бізнес-конфліктів демонструє Фінляндія, де ухвалено Закон про бізнес-посередництво (Business Mediation Act). Цей закон створює правову основу для посередництва у спорах між підприємцями і державними органами, наприклад, у питаннях ліцензування або податкових суперечок. У Великій Британії Закон про підприємництво та бізнес (Enterprise and Regulatory Reform Act 2013) заклав юридичну основу для вирішення спорів між підприємцями і державними органами, особливо у випадках порушення правил конкуренції або неправомірного регулювання, за участю омбудсмена. Так, британський омбудсмен має можливість втручатися в ситуації, коли державні органи порушують права бізнесу або діють непрозоро. У Німеччині роль бізнес-омбудсмена зосереджена в контексті дотримання антимонопольних норм і забезпечення конкурентоспроможності. У рамках Закону про конкуренцію (Gesetz gegen Wettbewerbsbeschränkungen) бізнес-омбудсмен може втручатися у випадках, коли виникають адміністративні суперечки між підприємцями і регуляторами або іншими суб'єктами ринку.

Міжнародний контекст також підтримує розвиток інституту бізнес-омбудсмена. Конвенція ООН проти корупції (UNCAC), ухвалена в 2003 році, хоча і не створює конкретних вимог до бізнес-омбудсменів, але підкреслює важливість наявності незалежних органів для забезпечення справедливих умов для бізнесу. Крім того, Європейська хартія підприємців, прийнята в 2008 році, закликає до створення подібних інститутів для покращення ділового клімату в країнах Євро-союзу.

Деякі науковці вважають, що інститут бізнес-омбудсмена є своєрідною формою медіації, оскільки він виступає посередником у вирішенні конфліктів між підприємцями та державними органами. Однак, на нашу думку, це не зовсім коректне визначення. Бізнес-омбудсмен не є нейтральною стороною, як медіатор, адже його основна мета – захист прав та інтересів бізнесу. Він може використовувати медіативні техніки для полегшення діалогу та досягнення компромісу, але в кінцевому підсумку його роль полягає у забезпеченні правового захисту для підприємців та допомозі у відновленні порушених прав. Одним з основних напрямків його діяльності є захист від незаконних дій з боку державних органів, таких як блокування податкових накладних чи проблеми з митницею. Омбудсмен допомагає бізнесу вирішувати конфлікти з державними структурами, знижуючи бюрократичний тиск і захищаючи підприємців від свавілля [4].

Серед основних труднощів у роботі бізнес-омбудсмена в Україні може бути зазначена недовіра з боку підприємців, які вважають, що інститут не має достатнього впливу на вирішення їхніх проблем: обмежені повноваження омбудсмена не дозволяють йому примусово втілювати рекомендації, що часто знижує ефективність його роботи. До того ж, значною перешкодою є бюрократичні затримки та складність взаємодії з державними органами, що затягує процес розгляду скарг і вирішення конфліктів. Політична нестабільність та економічні труднощі також ускладнюють діяльність бізнес-омбудсмена, адже зміни в уряді можуть впливати на підтримку його ініціатив, а економічна криза – на можливості підприємців звертатися за захистом.

Перспективи розвитку інституту бізнес-омбудсмена в Україні включають кілька важливих напрямків. Як видається, одним із них слід назвати розширення повноважень омбудсмена, зокрема в частині надання йому можливості застосовувати санкції для забезпечення виконання рекомендацій. По-друге, важливо посилити співпрацю з іншими органами влади та бізнес-асоціаціями для швидшого реагування на проблеми підприємців. Також необхідно підвищити прозорість діяльності омбудсмена та інформувати бізнес про результати його роботи, що допоможе зміцнити довіру до інституту.

Ще одним важливим напрямком є правова допомога і консультування малого та середнього бізнесу з питань здійснення господарської діяльності. Робота у цьому напрямку має бути поглиблена та супроводжуватись ініціативами із вдосконалення законодавства,

зменшення адміністративних бар'єрів для бізнесу та захистом підприємців від тиску. Не останню роль відіграватимуть освітні ініціативи та інформування бізнес-структур про можливості врегулювання спорів за сприяння бізнес-омбудсмена.

З огляду на зазначене вище, інститут бізнес-омбудсмена в Україні має великий потенціал для покращення бізнес-клімату та забезпечення захисту прав підприємців, надаючи їм альтернативу традиційному судовому процесу. Однак для ефективної роботи необхідно розширити його повноваження, підвищити прозорість діяльності та зміцнити співпрацю з державними органами. Міжнародний досвід, зокрема Великої Британії, Німеччини та Фінляндії, показує, як омбудсмени можуть сприяти вирішенню спорів між бізнесом і державою, підтримуючи справедливую конкуренцію та зменшуючи бюрократичні бар'єри. Конвенція ООН та Європейська хартія підприємців підтверджують важливість таких інститутів для забезпечення чесного та стабільного бізнес-середовища. Враховуючи ці приклади, інститут бізнес-омбудсмена в Україні може стати важливим інструментом для розвитку економіки та залучення інвестицій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Роль Європейського омбудсмена щодо захисту прав громадян ЄС та забезпечення належного управління інституційного механізму ЄС. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/18847/1/Maryniv_38-45.pdf
2. Конституція України редакція від 01.01.2020, підстава – 27-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text>
3. Місце та ознаки інституту бізнес-омбудсмена в системі альтернативних способів вирішення господарських спорів. URL: http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2022/4/part_3/17.pdf
4. Основні напрямки діяльності бізнес-омбудсмена в Україні. URL: <https://gazetavv.com/news/ekonomika/osnovni-napryamky-diyalnosti-biznes-ombudsmena-v-ukrayini.html>
5. Конвенція ООН проти корупції ратифікація від 18.10.2006, підстава – 251-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/>